

Renesans a Barok – kontrast

Renesans i barok to dwie następujące po sobie epoki literackie, które w wielu aspektach stanowią swoje przeciwieństwo. Renesans był okresem optymizmu, wiary w możliwości człowieka oraz harmonii świata. Barok natomiast przyniósł poczucie kryzysu, niepewności i przemijania. Kontrast między tymi epokami widoczny jest zarówno w sytuacji politycznej, filozofii, sztuce, języku, jak i sposobie postrzegania człowieka, życia, śmierci oraz Boga.

W zakresie sytuacji politycznej renesans przypada na okres nazywany „złotym wiekiem” Polski. Państwo przeżywało wówczas długotrwałą koniunkturę gospodarczą, która zapewniała dobrobyt i stabilność. Bogata szlachta cieszyła się rosnącymi dochodami, poczuciem bezpieczeństwa oraz przekonaniem o trwałości istniejącego porządku. Rozwój ekonomiczny sprzyjał zdobywaniu wykształcenia, działalności politycznej i aktywnemu uczestnictwu w życiu kulturalnym. Zupełnie inaczej wyglądała sytuacja w baroku. Rzeczpospolita stopniowo słabła, zwłaszcza za panowania dynastii Wettynów. Coraz większe znaczenie zdobywały rywalizujące ze sobą rody magnackie, a państwo traciło zdolność skutecznego sprawowania władzy. Dodatkowo działalność sejmu została sparaliżowana przez zasadę liberum veto, co prowadziło do pogłębiającego się kryzysu politycznego i wzrostu zagrożenia utratą niepodległości.

Różnice widoczne są również w dominujących prądach filozoficznych. Renesans rozwijał się pod wpływem humanizmu, który stawiał człowieka w centrum zainteresowania. Podkreślano wartość ludzkiego rozumu, godność jednostki oraz jej zdolność do poznawania świata. Ważnym wydarzeniem epoki była także reformacja, dążąca do odnowy Kościoła katolickiego poprzez reformę doktryny, organizacji i obyczajów religijnych. Doprowadziła ona do rozłamu w chrześcijaństwie oraz powstania nowych wyznań. Barok z kolei pozostawał pod silnym wpływem kontrreformacji. Sobór trydencki określił zasady wiary

katolickiej oraz umocnił pozycję Kościoła, który ponownie stał się najważniejszym autorytetem w sprawach religijnych, moralnych i społecznych.

Odmienne były także założenia sztuki obu epok. Twórcy renesansu cenili przede wszystkim harmonię, równowagę, spokój oraz przejrzystość kompozycji. Piękno osiągnęto dzięki zachowaniu odpowiednich proporcji oraz naśladowaniu wzorców antycznych. W dziełach sztuki motywy mitologiczne współistniały z chrześcijańskimi, a bogata ornamentyka nie zakłócała klarowności formy. Artyści interesowali się człowiekiem jako jednostką, tworząc realistyczne portrety psychologiczne i kierując się zasadą złotego środka. Charakterystyczna była również laicyzacja sztuki oraz rozwój perspektywy i światłocienia. Barok odrzucił renesansowy umiar. Artyści chętnie wykorzystywali silne kontrasty światła i cienia, dynamiczne kompozycje oraz ekspresyjne gesty wyrażające rozpacz, ekstazę, gniew czy cierpienie. W krajach katolickich dominowała tematyka religijna o charakterze mistycznym i symbolicznym. Architektura oraz rzeźba zachwycały przepychem, bogactwem dekoracji i monumentalnością, mając podkreślać potęgę Kościoła. Dobrym przykładem różnic między obiema epokami jest porównanie renesansowego „Dawida” Michała Anioła z barokowym „Dawidem” Berniniego. Pierwsza rzeźba przedstawia spokojnego, opanowanego bohatera przed walką, druga natomiast ukazuje moment największego napięcia i ruchu.

Kontrast między epokami widoczny jest również w języku literackim. Pisarze renesansowi doskonale znali łacinę, jednak świadomie tworzyli dzieła w języku polskim. Ich styl był prosty, przejrzysty, harmonijny i zrozumiały dla odbiorcy. Wielkim autorytetem pozostawał Ciceron, którego dzieła stanowiły wzór sztuki retorycznej oraz pięknego przemawiania. W baroku język stał się znacznie bardziej ozdobny i skomplikowany. Popularność zdobył styl makaroniczny polegający na wplataniu łacińskich słów i zwrotów do polskich zdań, często z nadawaniem im polskich końcówek fleksyjnych. Rozwinął

się również panegiryk – utwór pełen pochwał, bogaty stylistycznie, lecz często pozbawiony głębszej treści.

Istotne różnice występowały także w szkolnictwie i rozwoju nauki. W renesansie rozwijał się mecenat królewski i magnacki, wspierający działalność uczonych oraz artystów. Szczególną rolę odgrywała Akademia Krakowska, będąca jednym z najważniejszych ośrodków naukowych Europy Środkowej. Był to również okres wielkich osiągnięć naukowych – Mikołaj Kopernik stworzył teorię heliocentryczną, a Maciej z Miechowa i Józef Struś przyczynili się do rozwoju medycyny. W epoce baroku szkolnictwo znalazło się pod silnym wpływem jezuitów. Choć zakony wprowadzały nowoczesne metody nauczania, rozwój nauki został ograniczony przez cenzurę. Kościół umieszczał niektóre dzieła na indeksie ksiąg zakazanych, czego przykładem były również prace Kopernika. Edukacja koncentrowała się przede wszystkim na nauce retoryki oraz pisaniu okolicznościowych utworów, a nie na rozwijaniu samodzielnego myślenia czy zdobywaniu wiedzy.

Odmierna była także koncepcja człowieka i obywatela. Renesans przedstawiał człowieka jako istotę rozumną, zdolną dzięki cnocie przeciwstawić się zmienności losu. Fortuna nie była w stanie pokonać jednostki kierującej się rozumem i moralnością. Człowiek powinien zachowywać umiar zarówno w chwilach sukcesu, jak i niepowodzenia, pamiętając słowa Jana Kochanowskiego: „Nic wiecznego na świecie, radość z troską się plecie”. Ideał szlachcica opierał się nie na pochodzeniu czy bogactwie, lecz na cnocie oraz trosce o dobro wspólne. W baroku obraz człowieka uległ zasadniczej zmianie. Stał się on istotą tragiczną, rozdwojoną między potrzebami duszy i ciała, świadomą własnej słabości i ograniczeń. Mikołaj Sęp Szarzyński pisał o człowieku „rozdwojonym w sobie”, prowadzącym nieustanną walkę duchową. Z kolei twórczość Jana Chryzostoma Paska ukazuje sarmatę jako człowieka przywiązanego do własnych interesów, o zaściankowych poglądach, często niezdolnego do poświęcenia się dla dobra ojczyzny.

Zmieniło się również spojrzenie na życie. W renesansie dominowało przekonanie, że człowiek może osiągnąć ziemskie szczęście. Wieś postrzegano jako miejsce spokoju, dostatku, niezależności oraz źródło najważniejszych wartości moralnych. Duży wpływ wywarły filozofie starożytne. Epikureizm zachęcał do korzystania z uroków życia zgodnie z zasadą *carpe diem*, natomiast stoicyzm nakazywał zachowanie umiaru i wewnętrznej równowagi, zgodnie z ideą złotego środka. Barok odrzucił ten optymizm. Życie zaczęto postrzegać jako nieustanną walkę o przetrwanie oraz własne zbawienie. Człowiek nieustannie odczuwał przemijanie i kruchość istnienia. Popularność zdobyła biblijna maksyma *Vanitas vanitatum et omnia vanitas* – „Marność nad marnościami i wszystko marność”, która stała się jednym z najważniejszych motywów epoki.

Różnice dotyczą także stosunku do śmierci. Renesans traktował ją jako naturalny etap ludzkiego życia, prowadzący do wiecznej szczęśliwości. Człowiek cnotliwy nie powinien obawiać się śmierci, ponieważ stanowi ona przejście do lepszego świata. Jan Kochanowski pisał, że „śmierć nie straszna, gdzie panuje cnota”. W baroku natomiast śmierć budziła lęk i przerażenie. Powróciła średniowieczna wizja kościotrupa z kosą przypominającego o nieuchronnym końcu życia. Motyw *memento mori* stał się jednym z najważniejszych tematów literatury i sztuki.

Odmienne było również postrzeganie życia wiecznego. Renesans ukazywał raj jako miejsce stosunkowo łatwo osiągalne dla ludzi uczciwych, cnotliwych oraz wiernie wypełniających obowiązki wobec ojczyzny. Jan Kochanowski przekonywał, że „jeśli komu droga otwarta do nieba, to tym, co służą ojczyźnie”. Świadectwem renesansowych poszukiwań odpowiedzi na pytania o życie po śmierci jest także „Tren X”, w którym poeta rozważa różne wyobrażenia zaświatów. Barok prezentował znacznie bardziej pesymistyczną wizję. Osiągnięcie zbawienia wydawało się niezwykle trudne, a człowiek nieustannie obawiał się potępienia. Jednocześnie podkreślano, że dopiero śmierć

rozpoczyna prawdziwe życie wieczne.

Różnice dotyczą także obrazu Boga. W renesansie był On przede wszystkim dobrym Stwórcą, opiekunem świata i źródłem wszelkich dóbr. Człowiek nie powinien odczuwać przed Nim lęku, lecz ufać Jego mądrości i opatrności. Jan Kochanowski w hymnie „Czego chcesz od nas, Panie...” wychwala Boga poprzez zachwyt nad harmonią stworzonego świata oraz Jego nieograniczoną hojnością. W baroku Bóg pozostaje istotą niepoznawalną, będącą tajemnicą przekraczającą możliwości ludzkiego rozumu. Jest partnerem dialogu człowieka, ale jednocześnie najwyższym organizatorem ładu społecznego i moralnego. Paradoksalnie właśnie dar wolnej woli, będący przejawem Bożej dobroci, staje się źródłem największych problemów człowieka, który musi samodzielnie wybierać między dobrem a złem.

Inaczej rozumiano również miłość. W renesansie była ona naturalnym uczuciem pozwalającym człowiekowi osiągnąć szczęście, spełnienie oraz harmonię z otaczającym światem. Łączyła się z radością życia i realizacją ideałów humanistycznych. Barok natomiast znacznie częściej ukazywał miłość cielesną jako źródło cierpienia, niepokoju i grzechu. Popularna stała się analogia między Erosem a Tanatosem – miłością i śmiercią. Miłość ziemską prowadziła do cierpienia i przemijania, a człowiek doświadczał nieustannego konfliktu między pożądaniem a pragnieniem zbawienia.

Renesans i barok ukazują więc dwa odmienne sposoby postrzegania świata. Renesans przynosił optymizm, wiarę w rozum, harmonię i możliwości człowieka, podczas gdy barok był epoką niepokoju, religijności, wewnętrznych konfliktów oraz świadomości przemijania. Mimo że barok wyrósł bezpośrednio z renesansu, w niemal każdej dziedzinie życia i kultury stanowił jego wyraźne przeciwieństwo. Dzięki temu obie epoki tworzą jeden z najbardziej interesujących kontrastów w historii literatury i kultury europejskiej.

Jeśli szukacie pomocy w napisaniu własnej pracy -

potrzebujecie korepetycji, konsultacji to polecamy stronę [pisanie prac](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac - oczywiście tylko w granicach prawa.